

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

וישלח (תשכ"ח)

פרק ל"ב

גליון מוקדש לרמב"ן לשנת ה-700 לעלייתו לארץ-ישראל

216

בנגוד לכל גליונותינו הבאנו הפעם בכל שאלותינו רק פרשן אחד - הוא הרמב"ן. המטרה היא להראות - אגב למוד פרק אחד - אחדים מן הדרכים האופייניות לפרשנותו. בשאלה א (וכן בשאלה ג) הדגמנו את דרכו בפרשנות סיפולוגית*. אל יסתפק המורה בתשובה הסתמית אשר היא בודאי שגורה על פיהם של הרבה מן הלומדים, שהרמב"ן מפרש כאן את ספורי התורה על פי הכלל של "מעשה אבות סימן לבנים", רגילים תלמידים - גם בגיל הנוער וגם בגיל מבוגר ביותר להגדר אחד נוסחאות מסוימות שקלטו אי פה, אי שם ולפתור סמלים ובעינת חמורות בהסתמכן על "נוסחא" כזו, או פשוט בהפליטן אותה נוסחא. כפי שקלטוה - וספק הבינוה ועוד יותר ספק אם ירדו לעומקה. וגם לא קל להוכיח להם שלא הבינוה, מאחר שהשתמשו בה במקום הנכון וכתשובה מתאימה ביותר לשאלה הנדונה. אין דרך אחרת מאשר לדרוש מן התלמידים לפרק אותה נוסחא - אשר כל כחה ויפיה דוקא בקצורה ובכלליותה - לחלקים, לברר כל אחד מיסודותיה, לדרוש פירוש מדויק למונחיה. במקרה שלנו: האם המעשה הוא מעשה שעשהו האב - והאב משמש כאן דוגמא לבנים, או המעשה הוא מעשה שאירע לאב וההשגחה היא שכונה אותו שיהא סימן לבנים? ומה מובנו של סימן? האם הכונה לדוגמא, היינו המעשה הראלי כפי שנעשה במצב מסויים צריך להעשות על ידי הבנים לכשיהיו הם במצבים דומים, היינו שעל הבנים ללכת בדרכי האבות ומה שעשו יעשו הם ו"הסימן" הוא איפוא - דוגמא? או אם המעשה לא בצורתו הריאלית הוא "הסימן", כי אם במרומו בו, במה שניתן להיות גלמוד מתוכו - ו"הסימן" הוא איפוא - קטל?

להבנת הדרך הזו יש לעיין יפה לדברי הינמן בספרו "דרכי האגדה" פרק ד'. קסע קסז מתוכו נביא בזה:

... דרך הדרשנים לפתור בבנים מה שנאמר באבות. אף המתודה הזו יסודה במקרא, הכולל לא פעם קבוצות בני אדם בלשון יחיד. ביחוד "האב" שעליו מדבר האב ומה שנאמר עליו לאמיתו של דבר אמור בבנים. ... בדרך כלל הלכו (= בעלי המדרש) גם בדרכי המקרא בראותם את אדם הראשון כסמל כל הבריות... ובהרבה הוסיפו עליו בהכריזם על הכלל האבות סימן לבנים.

אף מבחינת קורותיהם זהים האבות והבנים. לא זו בלבד שהאגדה מדגישה את השוויון בין קורות יעקב לקורות יוסף (ואפילו מוסיפה קוים אחדים - בראשית רבה פ"ד ו') אלא היא מציינת על יסוד גזרות שוות גם הקבלות בין קורות אברהם במצרים ובין קורות עט ישראל (בראשית רבה מ' ו').

אלא שהרמב"ן הרחיב את השמוש בשיטה זו מאד. ועיין גם ברמב"ן בפרשתנו ל"ג ט"ו, שהוא דומה לסוג אחד מן הפירושים על פי הכלל "מעשה אבות סימן לבנים". ועיין מאיזר ברמב"ן

כ"ו כ' ד"ר ויקרא שם הנאר

כ"ט ב' ד"ה וירא והנה באר בשוה

שני מקומות דומים לשמוש שעושה הרמב"ן בכלל הנ"ל בפרושו לפ' י"ז.

על ידי הגישה הזו מקבל כל פרט בספור המקראי חשיבות מיוחדת והוא מועלה ממקרה חד-פעמי לתופעה אל-זמנית.

נחמה ליבוביץ

* עיין לדרך פרשנית זו את דברי החשובים מאד של דב רפל במאמרו "הוראת פרשנות המהר"ל בבית הספר התיכון" (מעיינות כרך ו', המחלקה לחינוך ותרבות תורניים בגולה, ירושלים תשי"ח). עמ' 231. לדיונו בשיטת המהר"ל הוא מקדים כמה הערות על דרך פרשנותו של הרמב"ן.